

Fenyvesi István

Képek, könyvek, arcok Odesszából

A vonatablak előtt őszi-sárgán húznak el visszafelé a délukrán sztyeppe ritkás facsoportjai, az alig fél óránként következő megálló csöndjét csak a tenger felé szálló vándormadárjaink verik föl, miközben itteni szokás szerint vödör-egységeként kínálják a beérett almát a vonat utasainak a falusi-kisvárosi öregasszonyok. Egyszerre október első napjaiban erre is ősz van már, ám mire Odesszába érünk, erről hajlandók vagyunk megfeledkezni.

(Még félig nyár...) A város — legutóbbi, téli találkozásunkkal ellentétben — még teljes pompájában virul. A tengerparti sétányon, a számtalan parkban piros rózsálgetek és sárga dáliaerengegek emlékeztetnek: a nyár az igazi életeleme, valódi évszaka ennek a városnak. Szinte augusztusi hullámzik a tömeg a vége alig látható itteni Kársz utcán, a Deribászovszkaján; könnyű színes ruhák feszülnek a lányokon, a gyerekek délutánoként még a szünidő önfeledtségével futkároznak. A sétatáj azonban már ritkítja jár, a tengerpart mentén síkló kis fehér „vézi villamosokon” könyűszerrel leülnek ülőhelyre, s a tucatnyi strand fővenyén napozók közül csak egy-két tinédzser szalad be néha — láthatóan a hajónk „közönsége” kedvéért — az enyhén hullámzó vízbe, s rög-tön iszkol is kifelé: a szeptember végi itteni lehűlések óta a Fekete tenger már nem melegszik föl 15 fok fölé. Ez pedig itt nagyon hidegnek számít...

Szeged legnagyobb testvérvárosa a legkisebb „öccsétől” érkezett mediterrán derével fogadja. Több emelet magasra fut föl a bérház falánál karvastagra nőtt szőlőtöke sokfelé nyúló ága. Legutóbb, télen csak a kopasz vesszőt zizegett a szél, most barátságosan bólogatnak a tenyérynai fűrtök is, ahol gondoloznak. Otthonias hangulatot árasztanak a tetőig érő akácfaikkal beültetett utcák, a Széchenyi tér platánjait juttatja eszünkbe a Puskinszkaja ulica két kilométernyi fehér derekú, tetősátor képező fasora. Estefelé a mellékutcákban kiülnek a kispadra az errefelé fehér kendőt viselő öregasszonyok, előttük széles nadrágszárú tengerészek sietnek rövid randevújukra, lebegő szalagú simliten sapkában.

(Telefon száz lépésenként.) A több milliós metropolisokban gyakran megforduló szegedit is megkapják a tengerparti testvérváros méretei. Beletörődik, hogy negyven percet is villamosozzon ahhoz, hogy kikerjen az egyetem bölcsészeti karára, ahol a híres tartui irodalomtudós előadásciklusának legalább a végét meghallgathatja. Azon sem csodálkozik el, hogy a három Szeged-Nagyváruházyi üzletközpontok nyitástól zárásig telve vannak: az imáriz egymillió 200 ezer lakos közül bizonyára párszáz ezren állandóan szabadnaposak s ott vannak az üzletekben csakúgy, mint a mifelénk hétköznapi jöcskán kongó, ám itt a nap bármely szakában szépen látogatott múzeumokban. Jól beoszthatom az időmet: azt a néhány filmet, amire otthonról fenem a fogam, nappal is bármikor megnézhetem: a kéttucatnyi mozi reggel 9-től este 12-ig állandóan működik. A szinte százlépésenként elhelyezett telefonfülkékből folytonos csivitelés hallatszik: mindenkinek van hová csörögni. Az egyik helyi lapból tudom meg, ahol egy reklamációra válaszol a posta illetéke: csupán a háború veteránjai és rokkantjai részére 15 ezer készüléket kapcsolnak be a városban az elmúlt öt év alatt.

Itthon mindig büszkén vezettem végig a messziről jött vendéget a szegedi piacon: a méretei és főleg az országosan is kedvező árai mindenkinek imponálnak. Annál nagyobb a meglepetésem, amikor odesszai kollégám az öt itteni piac legnagyobbikára, az Iszaak Babel által is megénekelt híres Privozra invitál. Kisebbségi város: falain túl négyfajta piros villamos is szaladgál. Vagy négy, a szegedi Széchenyi térségi udvarán egy-egy bérház nagyságú pavilon áll: a hús, a tejtermékek, a hal és

1. A kora őszi város

a gyümölcs-zöldség megannyi katedrálisa. Ide is egy Zola kellene, aki méltó módon vissza tudná adni „Odessza gyomrának” látványát. Kiáltásnyi hosszan csak élő csirke pipitése, odébb csak száraz dió zörögése hallatszik. Arrébb csupa alma-meg körtehegyeket, szőlőskosarakat lát a szem. Sok-sok halomban szürke, fehér, sárga gomba, amott krumpliszakok kibontott szájjal és vállon cipelve, emitt pikáns illatot lehelő káposztáshordók meg uborkás-dezsák. Nyújtott nyulak regimentje nyújtja feléd szőrös eszímáját, csak éktelen hápogása siketít el. A tenger termése — a méteres, nevesincs halaktól a csipetnyi vörös rákig — egyenesen lehengerli az otthon pontyon meg busán kívül egyebet sem látó szárazföldit. És persze hiányozhatnak-e innen a Kaukázus küldöttei: a reptérnek becézett micisapkájukról meg jellegzetes akcentusukról messze felismerhető grúzok,



Elbudza Amasukeli:
A győzelem emlékműve

előttük szabályos piramisok pirosló gránátalmából, sárga asfalt-barackból, zöld tárkonylevegzőkből? Nem messze tőlük a hangos moldavának kínálják bíborló paradicsompaprikájukat meg nehézcsordulású mézüket. Ezeket az asszonyokat — a langyos melegben is vastag gyapjú-kendő a fejükön — kazahoknak nézem, de kiderül: valaha tényleg Kazahsztanba telepedett koreaiak: sárgarépából készített „cérnamentéltüket” kínálják jó orozsággal, s kalauzomtól tudom: az ünnepi asztal keresett díszé ez a szójaolajjal meg ezerféle, nálunk ismeretlen s a cseresznyepaprikánál is erősebb fűszerekkel adjuválalt saláta.

Egyszerre itt van az odesszai piacon a közelebbi és távolabbi szovjet tájak ezernyi terméke. Az árak — magyar szemnek furcsa módon — hajazzák a bolti árakat, ám nagyjából az otthoniaknak felelnek meg.

(Testvérvárosok hete.) Sok másban is az ország útőere halad itt át. A kikötőben leningrádi és murmanszki „illetőségű” hajókat látok, de jönnek ide vlagyivosztoki és tuapszei társai is. A repülőtérrel Moszkvába öt, Kijevbe nyolc járat indul napon, de átszállás nélkül lehet innen repülni hatvan szovjet városba, Ungvártól a Janáphoz alig ugrásnyira levő Habarovszkig.

És lenyűgözőek azok a nemzetközi kapcsolatok, amelyekre lépten nyomon mint gyakorlati látványokra bukkan az ember. A helybéli már nem egzotikumként fogja föl a ferdeszemű kínai vagy japán, a gyapjashajú malgasi vagy a torokhangon kiabáló iráni matrőzt, sok-sok tonnához hasonló mindennapi vendégek az immár csaknem kétszáz éve népes helyi kikötőben. Ezért magától értetődő az is, hogy a tizennégy (csupa vízparti, s közülük csupán Szeged a folyómenti!) testvérváros ünnepi hetei közül minden esztendőre jut két-három. Ottjártamkor éppen a Ligur-tenger gyöngyszeme, Genova vendégeskedett néhány tanácsi vezetője, nagylétszámú kulturális küldöttsége és igen népes turistacsoportja személyében. Nem üres kézzel jöttek: páratlanul gazdag múzeumaik válogatott festészeti, grafikai anyagából csakúgy hoztak kóstolót, mint például a Garibaldi-kor öltözeteiből vagy a faszobrok restaurálásait

bemutató módszerekből. Hosszú, türelmes sorokban várokoztak az odesszaiak, hogy a P. Germi filmjeiből összeállított fesztivált vagy a város négy múzeumában bemutatott kiállításokat megtekinthessék. Nem nehéz elképzelni, milyen látókörgazdagodást jelent az „átlag-odesszai” számára, hogy az így — és az egyre bővülő kapcsolatok eredményeként immár rendszeresen — a helyébe jön a nagyvilág. Az egész város tele volt október 2 és 9 között az ünnepi hét emblémájával, a piros körbe komponált két színes városi címerrel: balról a griffek támasztotta kereszt-koronás sávós címer a vendégeké, míg jobbról a Patyomkin páncélos, mint legfőbb hagyományteremtő mozzanat, alatta a négyszálú vasmacska a házigazdáké. És a „testvérváros” szó mindkét nyelven: gorodopratyim — citta-gemelle...

Azon már a szegedi fül sem csodálkozott, hogy a kollégiumban itt is, ott is kubai spanyolt meg közel-keleti arabot, rövidszavú vietnami vagy fekete-afrikai angolt hallott. A magyar szó meg különösen gyakran csengett körülötte: tanár- és tanítóképző főiskoláink szeptembertől májusig folyó nonstop tanfolyamokon rendszeresen itt töltik nyelgyakorlatukat. A velük foglalkozó kar dékánja elmondotta: a következő tanévtől kezdve pedig még száz NDK-beli orosz szakos is idejár majd a nyelvet gyakorolni a lipcsei egyetemről meg a magdeburgi főiskoláról.

(Vendégjáték.) Végül ez a sokszínű építkező integráció tűnt a legjellemzőbbnek az odesszai kulturális életre is. Szovjet hagyományok szerint a — tájan értelmezett — nyári szezon itt a vendégszerepléseké: a színházak egy-egy távoli országésben mutatják be legsikeresebb műsoraikat. Odessza sohasem fogad akármilyen együtteseket. Az idei későnyári itteni szenzációja a szovjet hadsereg központi színházának vendégjátéka volt. Számos élvonalbeli művész teátruma ez, a hazai klasszikusokon (Osztrovszkij) és a világirodalom nagyjain (Lope de Vega) kívül elhozta a tavalyi moszkvai évad egyik nagy sikerét, Dudarev belorusz író Közkatonák című, a háború örök témáját sajátos arccal fölvilágító darabját. Egy másik fajta igény legmagasabb rendű kielégítését szolgálta például a Kaukázusban élő kis nép tánc- és dalművészetét világszínponton tolmácsoló Dél-Osziéti Állami Együttes itteni szereplése.

A hat helyi színház csak október elején-közepén kezd. Ezért jórészt a színlapokra és a darabok egy részét már másutt látott ismerősök véleményére támaszkodva mondhatom, hogy talán egy-két nem mindennapi produkcióban is lesz részük. A híres operaház például Muszorgszkij Borisz Godunovján és Prokofjev Hamupipőkéjén kívül V. Ovsinnikov baletjét, a Háború és Békét gyakorolja. (És, mint ezt még színházon kívüli ismerőseimtől is többször hallottam (vagyis ez már benne van a közvéleményben) az együttes nagyban készül az 1986-os Szegedi Szabadtéri Játékokon való részvételre.) Az operettszínház Lehar „Luxemburg gróf”-ját újíja fel. (Köztudomású: a magyar operett az egyik legsikeresebb exportcikkünk itt.) Igen jellemzőnek, s az új pártirányvonallal egybeesőnek érzem az orosz drámai színház olyan bemutatóterveit, mint a Szegeden is ismert Mihalkov A királyoknak minden a hatalmukban áll című darabját, vagy Jurij Csernyákét, ennek címe: A betöltött funkcióknak nem felel meg...

S ha ottlétem első hetében szovjet és olasz zászlókat láttam mindent, elutazásom napján már csaknem tucatnyi nemzet lobogóit csapkodta a sós tengeri szél: másnap kezdődött a városban a szocialista országok amatőrfilmeseinek X. fesztiválja. Erre nem véletlenül került sor éppen Odesszában: mintegy húszezren hódolnak itt ennek a nemes hobbinak.

A milliós nagyváros intenzív szellemi életet él.

Odesszai költők

Valentin Moroz

A Patyomkin zászlaja

A tengerbe rejtettük zászlónkat, és az egész oroszországi nép zászlaját — a szabadság, egyenlőség és testvériség lobogóját, hogy ne kerüljön idegen kezekbe... Oly keserű volt nézni, amint hol lebukott, hol fölemelkedett a hullámok taraján, mint-ha a harc folytatására hívta volna a matrőzokat... (O. Matyusenka visszaemlékezéséből)

Fájdalmasan és ünnepélyesen fogadta a vörös zászlót a tenger. Vörös hullám sirálysármányként csapott fel A mélységből dacos-fenségesen.

Majd újra — bárha alig hallhatóan A messzeségből felcsendült az ének. Fölzengett kórusa a zendülésnek, És végigszállt az alvó partokon.

S midőn ágyú szólt újra, s dördülése Nyomán a vörös lobogó az égbe Röpült, s a hullám egekig csapott.

A vászon büszke-szélesen terült szét, A forradalom viharában ismét A Patyomkin zászlója lobogott.

Baka István fordítása

Anatolij Hluscsak

Örökösök

Gyermekkori barátainak

S ne feledd el azt a májust, A tehervagonok sorát, ahogy érkeztek a frontról a hazatérő katonák.

De hirtelen „Hurrá-á!” szállt a kiáltás, s füstfelhő lengett az égen. Régenvárt öröm robajlott apáink díszsortútjében.

Apánkként fogadtuk mindet, árva, háborús gyerekek: hisz annyira vártuk őket, hogy végül visszatérjenek.

Sokáig szólni sem tudtunk. Örömmel telt meg a lelkünk, s megvártuk, míg a szerelvény a távolban lassan eltűnt.

A távolodó szerelvényt elárvulva néztük, S az örömtől fájó szívvel meghatottan nevetgélünk.

Benedek András fordítása

Volodimir Rutkivszkij

Örökség

Látomások kavarnak bennem, miket értelmem elfog, világosít — segít tisztá-hallgatagnak lennem s a Vörös térre vonulni kiszólit.

Vonulni — vállvetve és szigorúan — tudni magam mögött minden álmot. És igaz útra lelni minden útban, Lenini célokat — boldogságot!

Akkor majd szilárd szavak születnek a csöndes érintkezések között: csálnak a róla megalkotott képek, kit harc utáni fáradtság gyötört. Nem emelvényről szállt le ily csöndben, de jégzajlás után a fedélzetről, mégis, ha látod, tudod, minden rendben.

Értem már, hogy Ő mindenkit illet, és hogy szeretete mindenkinek kell, aki bejárta a történelmet, aki hosszú harcban az útjára lel. Hogy örököltük gondolatát, harcát, a küzdés lángját, a győztes hatalmát.

Gáti Kovács István fordítása

